

СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

THE STATE OF SCIENTIFIC RESEARCH ON THE ISSUE OF LEGAL REGULATION OF SUPERVISION AND CONTROL OVER COMPLIANCE WITH LABOR LEGISLATION

Актуальність статті полягає в тому, що важливість проблеми теоретичного підґрунтя правового регулювання нагляду та контролю за додержанням трудового законодавства зумовлено прямою залежністю рівня нормативної упорядкованості будь-якого юридичного явища від стану його наукової опрацьованості. У зв'язку з цим, варто проаналізувати стан наукового дослідження правового регулювання нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю, що дозволить: по-перше, побачити сформульовані наукові концепції з цього приводу; по-друге, висвітлити ступінь розкриття тематики регулювання нагляду і контролю безпосередньо в сфері праці; по-третє, визначити вектор подальших теоретичних розробок проблеми та висунути пропозиції щодо удосконалення законодавства. Мета статті полягає у тому, щоб надати оцінку стану наукового дослідження проблеми правового регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. У статті здійснено аналіз наукових праць, в рамках яких приділялась увага різним аспектам реалізації контролю та нагляду за дотриманням законодавства України про працю. Акцентовано увагу на міжгалузевості опрацьованої у статті проблематики. Зроблено висновок, що проблематика правового регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю є предметом наукових пошуків представників як трудової, так і адміністративної галузей права України. Варто зауважити, що в межах більшості теоретичних досліджень проблема контролю та нагляду за дотриманням законодавства про працю опрацьовується поверхнево, в рамках дослідження більш широких наукових проблематик. Крім того, дослідниками правових галузей належним чином не обґрунтовано приналежність до адміністративного чи трудового права зазначених вище наукових категорій. Відсутність комплексного теоретичного опрацювання проблематики та узагальненого бачення її юридичної природи ускладнює вироблення нових концепцій. Подібний стан справ вимагає здійснення подальшого, більш глибокого та змістовного дослідження правового регулювання нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, а також особливостей співвідношення норм трудового та адміністративного законодавства у цій сфері.

Ключові слова: *контроль, нагляд, законодавство про працю, стан наукового дослідження, проблематика.*

The relevance of the article lies in the fact that the importance of the problem of the theoretical basis of the legal regulation of supervision and control over compliance with labor legislation is due to the direct dependence of the level of regulatory orderliness of any legal phenomenon on the state of its scientific development. In this regard, it is worth analyzing the state of scientific research on the legal regulation of supervision and control over compliance with labor legislation, which will allow: first, to see the formulated scientific concepts on this matter; secondly, highlight the degree of disclosure of the topic of regulation of supervision and control directly in the field of labor; thirdly, to determine the vector of further theoretical development of the problem and put forward proposals for improving the legislation. The purpose of the article is to provide

an assessment of the state of scientific research on the problem of legal regulation of supervision and control over compliance with labor legislation. The article analyzes scientific works, within the framework of which attention was paid to various aspects of the implementation of control and supervision of compliance with the labor legislation of Ukraine. Attention is focused on the interdisciplinary nature of the issues discussed in the article. It was concluded that the issue of legal regulation of supervision and control over compliance with labor legislation is the subject of scientific research by representatives of both labor and administrative branches of Ukrainian law. It is worth noting that within the framework of most theoretical studies, the problem of control and supervision of compliance with labor legislation is worked out superficially, within the framework of the study of broader scientific issues. In addition, legal researchers have not properly substantiated the above scientific categories' affiliation to administrative or labor law. The lack of a comprehensive theoretical study of the problem and a generalized vision of its legal nature complicates the development of new concepts. Such a state of affairs requires further, more in-depth and meaningful research into the legal regulation of supervision and control over compliance with labor legislation, as well as the specifics of the ratio of norms of labor and administrative legislation in this area.

Key words: *control, supervision, labor legislation, state of scientific research, problematic issues.*

Постановка проблеми. Важливість проблеми теоретичного підґрунтя правового регулювання нагляду та контролю за додержанням трудового законодавства зумовлено прямою залежністю рівня нормативної упорядкованості будь-якого юридичного явища від стану його наукової опрацьованості. У зв'язку з цим, варто проаналізувати стан наукового дослідження правового регулювання нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю, що дозволить: по-перше, побачити сформульовані наукові концепції з цього приводу; по-друге, висвітлити ступінь розкриття тематики регулювання нагляду і контролю безпосередньо в сфері праці; по-третє, визначити вектор подальших теоретичних розробок проблеми та висунути пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, пов'язані із здійсненням нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, у своїх наукових працях розглядали: Л.Ю. Величко, Ю.М. Гришнова, І.В. Дашулін, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, В.В. Кузьніченко, В.П. Мельник, О.Є. Луценко, С.С. Лукаш, К.Ю. Мельник, Л.В. Могілевський, О.В. Москаленко, О.М. Ярошенко та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість теоретичних здобутків, в юридичній літературі відсутні комплексні наукові дослідження, присвячені проблемі співвідношення норм трудового та адміністративного права у сфері правового регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.

Саме тому, **мета статті** полягає у тому, щоб надати оцінку стану наукового дослідження проблеми правового регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що найчисленнішу групу наукових праць у межах яких аналізувалась проблема правового регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю складають дисертаційні дослідження. Так, безпосередньо нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства України присвячено дисертаційне дослідження Є.М. Поповича. Мета його дисертації полягала в тому, щоб на основі комплексного аналізу досягнень науки трудового права, вітчизняного законодавства та правозастосовчої практики визначити правові дефініції, розкрити сутність та особливості нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю в сучасних умовах, сформулювати нові підходи і внести пропозиції щодо удосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення, а також правозастосовчої практики у цій сфері. Для досягнення поставленої мети в дисертації визначались наступні дослідницькі цілі: визначити поняття й особливості нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства; з'ясувати основні органи, служби та підрозділи, покликані забезпечувати нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю; розкрити специфіку нормативно-правового забезпечення в цій сфері; окреслити предмет, об'єкт та суб'єктів нагляду за дотриманням трудового законодавства; проаналізувати предмет, об'єкт, суб'єктів, принципи, форми та методи контролю за дотриманням законодавства про працю; надати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення нормативно- правового регулювання нагляду і контролю в цій сфері [1].

Під іншим кутом проблему правового регулювання контролю та нагляду за дотриманням законодавства про працю досліджує А.О. Замченко, дисертація якого має тему: «Принципи нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю України». В роботі вчена звернула увагу, що поява нових організаційно-правових форм та соціальних інститутів, формування недержавної системи нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю підвищують значимість наукових досліджень загальнотеоретичних проблем в сфері захисту трудових прав працівників. Послідовність і комплексність реформування трудового законодавства залежатиме, передусім, від глибокого та всебічного аналізу, правильного розуміння та обґрунтування багатьох концептуальних засад формування та розвитку нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства. Сформована за умов панування нормативістських підходів до права та його принципів теорія трудового права потребує нових ґрунтовних наукових досліджень. Спираючись на це, вчена виділила наступну мету дисертації: обґрунтувати та визначити правові дефініції, сформулювати нові підходи та внести пропозиції щодо системного змісту та особливостей принципів нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю [2]. Для досягнення поставленої мети в дисертації ставились наступні дослідницькі завдання: 1) визначити поняття й особливості нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства; 2) визначити правовий статус органів нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю; 3) розкрити специфіку правового регулювання в сфері нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю; 4) окреслити поняття та значення принципів нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства; 5) надати характеристику загальноновизнаних принципів права як міжнародних стандартів в сфері нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю; 6) визначити сутність принципів організації та діяльності органів нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю; 7) надати класифікацію принципів нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю; 8) визначити та розкрити зміст та специфіку основних принципів нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю; 9) надати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення правового регулювання нагляду і контролю в цій сфері [2].

Дослідженню проблеми правового регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю присвячено дисертаційні дослідження в межах адміністративно-правової спеціальності. Наприклад, М.М. Клемпарський в процесі розгляду питання статусу державних службовців, як суб'єктів трудового прав України констатує: «Реформування системи державної служби в Україні, що розпочалося з оптимізації центральних органів влади, має на меті приведення державної служби до формату державної служби розвинених європейських демократичних держав та її проведення є однією з обов'язкових вимог подальшої плідної співпраці ЄС з Україною. Разом з тим, проведені численні скорочення державних службовців, укрупнення деяких міністерств, створення нових відомств та агентств на базі ліквідованих управлінських органів, не мають можливості одночасно та швидко вирішити велику кількість проблем у функціонуванні всієї системи державної служби, що накопичувались роками. Тим більше не можливо усунути ці проблеми, якщо впроваджувати всі реформаційні процеси безсистемно, хаотично і, що найголовніше, без належного наукового підґрунтя. Базисним питанням наукової обґрунтованості подальших впроваджень є питання правового статусу державного службовця як суб'єкта трудового права. Без глибокого вивчення, належного теоретичного осмислення цього інституту практично всі здійснювані кроки не матимуть ніякого успіху та ефективності, оскільки їм бракуватиме фундаменту – головної підвалини врегулювання діяльності державних службовців в системно-структурному механізмі функціонування державної служби в цілому у державі» [3]. У зв'язку із викладеним, метою дисертаційного дослідження М.М. Клемпарський вказав: визначення сутності, змісту та особливостей правового статусу державних службовців, як суб'єктів трудового права, на основі аналізу існуючих наукових підходів, чинного законодавства України і практики його реалізації, а також надання ґрунтовних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у зазначеній сфері. Одним із завдань, котре веде до вирішення та повної реалізації наведеної мети, автор виділяє вирішення проблеми правового забезпечення статусу державних службовців як суб'єктів трудового права, зокрема, крізь розвиток та удосконалення існуючих механізмів нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства [3, с. 6–7].

Досить широко, різноманітні питання нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства України опрацьовувались на рівні наукових статей. Так, Г.В. Терела звертає увагу на систему принципів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. Його стаття присвячена розгляду принципів положень, які складають основи сучасної системи нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. На основі проведеного аналізу

існуючих у науковій літературі поглядів досліджуються поняття, критерії класифікації, ієрархія та значення принципів. Автор акцентує увагу на розкритті змісту структурних елементів системи принципів нагляду і контролю [4, с. 108].

О.В. Байло у своїй науковій статті дослідив окремі питання організації державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю. Автором розглянуті проблемні питання організації державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю. Детерміновано актуальність теми дослідження залежністю стану забезпеченості прав людини від ефективності нагляду та контролю з боку держави. В результаті дослідження матеріалів судової практики вченим зроблено висновок про суттєві процедурні порушення проведення заходів державного нагляду (контролю). Проаналізовано положення проєкту Трудового кодексу України щодо організації державного нагляду за дотриманням трудового законодавства. На основі проаналізованих нормативно-правових актів, вироблено і запропоновано зміни до законодавства, що покликані усунути недоліки в організації діяльності суб'єктів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, що в цілому сприятиме реалізації державної політики у сфері ефективної зайнятості населення [5].

Я.В. Черняк та О.Є. Костюченко присвятили свою статтю аналізу правового забезпечення діяльності органів нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. На їх думку, контроль і нагляд є певним чином спорідненими категоріями, оскільки в загальному розумінні означають спостереження за дотриманням певними суб'єктами якихось правил, яке здійснюється за допомогою перевірочних заходів. Наголошено на важливості контролю та нагляду. «Як свідчить практика, правове забезпечення діяльності органів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю має досить важливе значення для функціонування органів нагляду та контролю, уникнення порушень із боку як роботодавця, так і працівників» – констатують вчені. Крім того, останніми розглянуто принципові положення, які складають основи сучасної системи нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. Звернено увагу на організацію і діяльність суб'єктів нагляду та контролю за додержанням трудового законодавства. Визначено стан правового забезпечення діяльності органів нагляду і контролю у сфері праці та розкрито повноваження суб'єктів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. Зазначено процедуру здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю юридичними особами (включаючи їхні структурні та відокремлені підрозділи, які не є юридичними особами) та фізичними особами, які використовують найману працю. На основі проведеного аналізу вчені запропонували удосконалити правове регулювання діяльності органів нагляду і контролю за додержанням трудового законодавства, враховуючи досвід зарубіжних країн [6, с. 111].

Висновки. Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що проблематика правового регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю є предметом наукових пошуків представників як трудової, так і адміністративної галузей права України. Варто зауважити, що в межах більшості теоретичних досліджень проблема контролю та нагляду за дотриманням законодавства про працю опрацьовується поверхнево, в рамках дослідження більш широких наукових проблематик. Крім того, дослідниками правових галузей належним чином не обґрунтовано приналежність до адміністративного чи трудового права зазначених вище наукових категорій. Відсутність комплексного теоретичного опрацювання проблематики та узагальненого бачення її юридичної природи ускладнює вироблення нових концепцій. Подібний стан справ вимагає здійснення подальшого, більш глибокого та змістовного дослідження правового регулювання нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, а також особливостей співвідношення норм трудового та адміністративного законодавства у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Попович Є.М. Нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства України : дисертація. Харків : Національний університет внутрішніх справ. 2003. 192 с.
2. Замченко А.О. Принципи нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю України: автореферат. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 19 с.
3. Клемпарський М.М. Державні службовці як суб'єкти трудового права України: дисертація. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ. 2014. 403 с.
4. Терела Г.В. Система принципів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 24, Т. 1. С. 108–111.

5. Байло О.В. Окремі питання організації державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю. *Правова держава*. 2021. № 41. С. 38–43.

6. Костюченко О.Є., Черняк Я.В. Правове забезпечення діяльності органів нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю в Україні. *Вчені записки ТНУ В.І. Вернадського*. 2019. № 5. С. 111–115.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.4.11>

ПІДПАЛА І.В.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З МОРЯКАМИ

THE STRUCTURE AND CONTENT OF THE EMPLOYMENT CONTRACT WITH SEAFARERS

Актуальність статті полягає в тому, що скорочення чисельності українських суден, що знаходяться в експлуатації, та важкий фінансовий стан галузі поставили перед цією категорією працівників низку проблем, пов'язаних із пошуком роботи. Не покращує стан речей і той факт, що моряки мають відносно низький рівень можливостей професійної переорієнтації і тому досить часто прагнуть знайти застосування своїх професійних вмінь та навичок на суднах під зарубіжними прапорами. Саме тому важливим питанням є належне врегулювання праці моряків, важливим інструментом чого виступає трудовий договір (контракт). Саме за допомогою останнього вбачається можливим: по-перше, забезпечити реалізацію прав моряків; по-друге, створити сприятливі умови для їх соціального забезпечення; по-третє, попередити порушення їх прав, свобод та інтересів в процесі здійснення трудової діяльності. У статті, спираючись на аналіз норм чинного національного та міжнародного законодавства, надано характеристику змісту трудового договору. Виділено наступні обов'язкові умови трудового договору моряка: назва судна чи суден, на борту яких моряк зобов'язується служити; посада, на яку наймається моряк; місце і дата прибуття моряка на борт судна для роботи; розмір заробітної плати; медичне обслуговування та допомога по соціальному забезпеченню, що є невід'ємною та обов'язковою особливістю трудового договору моряка при його специфічних умовах праці; порядок припинення трудового договору моряка. Встановлено, що на сьогоднішній день Конвенція № 22 «Про трудові договори моряків» трохи застаріла і не торкається ряду питань, які необхідно було б врегулювати та доповнити конвенцію. Доцільно було б внести норму про те, що під час рейсу (плавання) судновласник чи капітан судна не має права ні звільняти моряка за власним бажанням, ні попереджати його про це, за виключенням випадків скоєння моряком серйозного дисциплінарного проступку чи кримінально наказного діяння. При цьому надати загальне визначення поняттю дисциплінарного проступку: що це таке порушення трудової дисципліни, яке по своєму характеру чи своїм повторенням загрожує нормальній роботі екіпажу, підриває довіру між сторонами і робить неможливим подальше збереження трудових відносин.

Ключові слова: *трудовий договір, контракт, моряки, умови трудового договору, регулювання праці.*